

АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ

УДК 069+903+679.8:623.4](477)“.../084”

Андрій Дубяга

завідувач відділу національного виховання,
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
(Слов'янськ, Україна)
metod.ist.ukrdon@gmail.com

Andrii Dubiaha

Head of the National Education Department
Donetsk Postgraduate Pedagogical Education Institute
(Sloviansk, Ukraine)

КАМ'ЯНІ СОКИРИ ДОБИ БРОНЗИ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ШКІЛЬНИХ І НАРОДНИХ МУЗЕЇВ)

BRONZE AGE STONE AXES FROM EASTERN UKRAINE (FUNDED IN LARGE PART BY SCHOOL AND FOLK MUSEUMS FUNDS)

Анотація

Метою дослідження є визначення значення шкільних і народних музеїв у збереженні археологічної спадщини України, популяризація археологічної науки та введення до широкого наукового обігу відомостей про кам'яні сокири доби бронзи зі Сходу України, які зберігаються у означених музеях. Ця проблема стає дуже актуальною через процеси децентралізації та перепідпорядкування закладів освіти і культури. Здебільшого археологічні матеріали (зокрема кам'яні сокири) вже були предметом наукових публікацій, але досі є археологічні матеріали доби бронзи, не введені до наукового обігу. Їхню атрибуцію ускладнює те, що більшість експонатів означених музеїв надійшли до фондів не як матеріали археологічних експедицій, а як випадкові знахідки.

Ключові слова: кам'яні сокири, класифікація кам'яних сокир, шкільний музей, народний музей

Summary

This research aims to define the importance of school and folk museums in Ukrainian archaeological heritage preservation, as well as archaeological research popularization and introducing into scientific discourse the data on Bronze Age stone axes from Eastern Ukraine. These axes are preserved within school and folk museums. This issue is actualized due to the processes of decentralization and subordination changes for educational and culture institutions. The majority of archaeological materials (including the stone axes) have already been represented within publications of various levels, but there are still some Bronze Age materials which still need to be introduced into scientific discourse. Introducing these materials would allow scholars to possibly broaden classification system. However, a problem still exists; the greater parts of these exhibits were not found during excavations by archaeological expeditions, but rather, they were acquired as individual, random finds.

Keywords: stone axes, stone axes classification, school museum, folk museum

Питання збереження археологічних пам'яток у громадських музеях, та тих, що підпорядковані системі освіти, набуває актуальності через брак уваги до цих музеїв. Умови збереження у них пам'яток турбують лише педагогічних працівників і завідувачів народних музеїв, які часто виконують ці функції на громадських засадах. Оприлюднення відомостей про ці експонати та введення їх до наукового обігу сприятиме привертанню уваги до музеїв цього типу,

оскільки дослідники найчастіше працюють у фондах центральних і регіональних музеїв, забуваючи про шкільні і народні музеї. Введення нових матеріалів до наукового обігу надасть нові археологічні джерела для створення різноманітних класифікацій історичних артефактів. Їхню атрибуцію ускладнює те, що більшість експонатів означених музеїв надійшли до фондів не як матеріали археологічних експедицій, а як випадкові знахідки.

Висвітлення експонатів шкільних і народних музеїв важливе з наступних міркувань: збереження археологічних матеріалів та популяризація вивчення громадами та освітніми установами питань краєзнавства, археології та музейної справи.

Як свідчить невелика кількість публікацій, музеям навчальних закладів і народним музеям, попри їх значну кількість, приділяється недостатньо уваги. Як зазначає Л. Гайда, у навчальних закладах України діє близько 3,5 тис. музеїв, з них 3150 – у школах, 83 – у позашкільних закладах; 185 – у ПТУ, 66 – у вищих навчальних закладах, 4 – у дитячих садках і 1 – у відділі освіти¹. О. Томаченко у своєму дослідженні визначає місце шкільного музею в системі історичної освіти². Проте більшість публікацій з питань музейної справи в шкільному середовищі присвячені навчально-виховному аспекту діяльності музеїв або досліджують розвиток самого музею, обходячи увагу музейні експонати, деякі з яких варті того, щоб бути введеними до наукового обігу.

Зокрема заслуговує на увагу прив'язна, з перехватом сокира розмірами 160/10/50 мм з борозенками природного походження з музею Білокузмінівської з/ш Костянтинівського р-ну Донецької обл. У 1978 р. цю сокиру знайшли члени шкільного пошукового загону у балці, де протікає струмок, і кожної весни внаслідок вимивань з'являються нові оголення кремнію. На початку 1970-х рр. Д. Цвейбель³ наголошувала про можливість виявлення у цьому районі давніх людських поселень. За типологією означену сокиру можна зарахувати до зрубної археологічної культури бронзової доби, на поселеннях якої найчастіше виявляють подібні сокири.

Також заслуговує на введення до наукового обігу видовжена, округло-ромбічної форми сокира, що зберігається в Урзуфській с/ш Мангуського р-ну Донецької обл., у 1945 р. знайдена на території селища. Наявність її на поверхні мітки для майбутнього отвору та борозен для перехвату дозволяють трактувати цей артефакт як заготовку, з якої через певні конструктивні особливості чи особливості матеріалу, не вдалося виготовити готову сокиру. У середній частині сокири помітні виступи для кріплення до палиці.

Кам'яні сокири також зберігаються та експонуються в шкільних, народних музеях і музеях при палацах дитячої та юнацької творчості с. Степанівки, м. Новоазовська, с. Ялти, с. Кальчика, с. Полтавки, м. Мар'їнки⁴.

Таким чином, у шкільних і народних музеях зберігається чимала кількість кам'яних сокир доби бронзи, походження та обставини знахідки яких відоме. Ці предмети давнини не включено до класифікаційних каталогів, проте їхні інформативні можливості величезні. Оскільки ці знахідки походять не з поховань, а є підйомним матеріалом, співвіднести їх з конкретними археологічними культурами досить складно. Після наукового опрацювання означені кам'яні сокири можна буде не лише експонувати, але й використовувати в навчальній діяльності.

¹ Гайда Л. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність: мат. обл. наук.-метод. конф. / Л. Гайда. – Кіровоград: Вид-во КОІППО ім. В. Сухомлинського, 2008. – С. 3.

² Томаченко О. Шкільний музей у системі шкільної історичної освіти / О. Томаченко // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки / МОН України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – Вип. 3. – С. 159.

³ Цвейбель Д. С. Раскопки стоянки с “зубчатым мустье” у с. Белокузьминовка в Донбассе // Археологические открытия 1970 года. – М.: 1971. – С. 228.

⁴ Каталог случайных находок из археологических собраний Донецкой области / Под. ред. А. Колесник. – Донецк: Донецкий обл. краеведческий музей, 1993. – С. 23–32.